

АРХАИЧНИ ЧЕРТИ И ИНОВАЦИИ В ДИАЛЕКТА НА ПРЕСЕЛНИЦИТЕ ОТ С. КРЪСТОПОЛЕ (ЕНИКЪОЙ), КСАНТИЙСКО

ст.н.с. д-р М. Витанова

Институт за български език

Some Archaic Features and Inovations in the Dialect of the village of Krastopole (Enikjoy) in the Ksanti Region

The settlers' speech of the west-southern Thracian village of Krastopole in the Ksanti region is remarkable with its linguistic peculiarities – a combination of archaic features mixed with new ones. The aim of this article is to be presented the most significant and interesting dialectal characteristics on all linguistic levels.

Сложната историческа съдба на българското население в Южна Тракия е причина за отмирането на интересни български говори. Такъв е случаят със западнотракийското село Кръстополе (Еникъой), Ксантийско. След края на Първата световна война и подписването на Ньойския мирен договор жителите на селото са принудени да напуснат родното място и се заселват предимно в големи градове като Пловдив, Хасково и Асеновград. В новите условия под влияние на книжовния език и диалектите на местното население започва постепенното разколебаване и отмиране на говора.

Диалектът на преселниците от Кръстополе се отличава със своето езиково своеобразие - съчетание от архаични и иновационни особености. Самобитността на говора се определя и от средишното географско положение на селото, в резултат на което в диалектната система се откриват явления от тракийски, родопски и западнорупски тип. Диалектът на Кръстополе е направил впечатление на редица български изследователи – езиковеди, етнографи, краеведи (Шишков 1890, Младенов 1935, Кодов 1935, Вакарелски 1935, Стойчев 1965, 1970, Вулев 1972, Добрев 1987,

Бояджиев 1991), но единственото пълно описание на диалектната система е защитената през 1986 г. и непубликувана дисертация на М. Витанова "Говорът на с. Еникьой (Кръстополе), Ксантийско.

Целта на статията е да се представят по-важните и интересни диалектни черти на всички езикови равнища.

В областта на фонетиката диалектът на Кръстополе се отличава с някои архаични черти, които го доближават до старинните съседни говори в Солунско. Често споменавана от различни изследователи особеност на говора е наличието на запазена гласна *ы* < стб. **Ѹ**. Среща се в коренни морфеме - *бык, мѣслене, пѣтам, рѣба, сѣпка, сѣрне, тѣква*; в окончания за множествено число на съществителните от женски род - *козы//кузы, парѣ* и др. Вокал *ы* се открива и на мястото на стб. **И** след съскави съгласни и след *р* - *зѣма, мисѣр, русѣ, врыс, грѣцки, дрѣпа, крѣвач, рѣза, трѣ* и др. В някои случаи както под ударение, така и въвн от него, гласната *ы* измества по-назад учленението си и преминава в *ѣ* - *пѣтѣм, рѣба, сѣпка, тѣкна* и др. Наличието на вокал *ы* (etimологичен или вторичен) свързва говора с българските диалекти в Солунско и Родопите.

Наследник на старобългарската ятова гласна в говора на Кръстополе пред твърда сричка е *'а* (*б'алу, гул'ам, м'асту, л'ату, см'ах, т'асту, чул'ак* и др.), а пред мека - *к* или *е* (*бѣли//бѣли, врѣме, гулѣми*). В отделни думи се открива запазено старо звучене на **Ѣ** като *к* и пред твърда сричка (*дрѣмка, лкк* и др.) .

Основните рефлексии на старобългарските носови и ерови гласни имат типичен тракийски развой, срв. стб. **Ѧ** > *ѣ* (*вѣл'ген, дѣп, зѣп*), стб. **Ѧ** > *е* (*глѣдам, мѣсу, пѣтък*), стб. **Ѧ** > *ѣ* (*вѣшка, дѣска, дѣш, сѣн*), стб. **Ѧ** > *е, ѣ* (*лѣскам, тѣмну, тѣнку; мѣгла, пѣстру*).

Носов изговор на стб. **Ѧ** е запазен в отделни думи като *ѣндѣр//ѣндѣр, пиндисѣт', принк* (стб. **ПРАГЪ**), *пинт'* 'педа'. Развитие на вторична носовост е налице и при гръцката заемка *плекѣнда* 'баница'.

Към иновационните фонетични явления, които допринасят за оригиналността на диалектната система на Еникьой се отнасят примерите с лабиализация на вокал *a*. В положение пред лабиалите *v* или *m* гласната *a* е преминала в *o*, след което устенните консонанти са изпаднали. Така от съвременен гледище позицията за лабиализация изглежда немотивирана, срв. *г̀ла̀да* (и *г̀ла̀ва*), *к̀ра̀да* (и *к̀ра̀ва*), *н'̀да̀м* 'нямам', *т̀ра̀да* (и *т̀ра̀ва*).

Стесняването на вокал *e* в *i* под ударение пред сричка с предна гласна или шушкава съгласна свързва диалекта с някои говори от родопски тип като павликянския и банатския. Преходът *è > ù* не е напълно последователно проведен и някои от формите имат дублети. Гласната *e* може да бъде наследник на различни старобългарски вокали, срв. стб. **Є** > *è* > *ù* - *в̀ѝчер*, *д̀ѝсет'*, *ж̀ѝлезу*, *м̀ѝне*, *т̀ѝбе*; стб. **Ъ** > *è* > *ù* - *д̀ѝн'*, *д̀ѝнсе*, *ж̀ѝл'ти*, *т̀ѝмни*; стб. **А** > *è* > *ù* - *б̀р̀ът̀чѝде*, *з̀ѝт'*; стб. **Ѣ** > *è* > *ù* - *л̀ѝтен*, *р̀ѝче* и т.н.

Изпадането на гласни като крайна степен на редукцията е много характерно за говора на Кръстополе, срв. *в̀л̀ѝденски*, *д̀в̀ѝчеръ*, *К̀о̀лда*, *нв'̀а̀ста*, *с̀ъ̀пта*, *с̀ъ̀рне* и др. Широко разпространена е елизията при гласни, които се намират на сричкова граница и са носители на граматично значение, напр. в членуваните форми за множествено число на съществителните от мъжки род - *б̀р̀ат'ту*, *в̀ъ̀з̀ѝл'ту*, *г̀уд̀арту*, *м̀ум̀арту*, в членуваните форми за множествено число на съществителните от среден род единствено и множествено число - *й̀ѐрту*, *м̀у̀л'ту*, *п̀ѝл'ту*, *р̀а̀мту*, *с̀а̀нту*; *в̀ъ̀шита*, *м̀ъ̀г̀артъ*; в множествените повелителни глаголни форми - *з̀ѝмте*, *к̀а̀шите*, *к̀ла̀тте*, *ст̀орте*, *ф̀а̀т'те* и др. Освен отделни гласни могат да отпаднат и цели срички или групи звукове: *б̀р̀ът̀ч̀ет*, *в̀а̀ат* 'вашият', *в̀л̀ѝски* 'великденски', *г̀уд̀ар*, *Ѐнден* 'Еньовден', *Й̀ор̀д'ън* 'Йордановден', *сти* 'свети' и т.н.

Мекостта на консонантизма е една от най-важните отличителни черти на тракийските говори. В диалекта на Кръстополе също се откриват голям брой меки съгласни в различни позиции на думата – *г̀о̀спут'*, *д̀ѝн'*, *з̀ѝт'*, *ѝч̀ум̀ѝн'*, *ко̀л'*, *п̀ѝт'*, *со̀л'*, *у̀з̀а̀т'*, *б̀у̀л'ки*, *б̀ъ̀л'хи*, *ж̀ѝл'ти*, *й̀а̀б̀ъл'ки*, *м̀а̀л'ки* и др.

Отбелязани са и примери с антиципация на мекостта, които свързват Кръстополе с югозападните български диалекти (БДА.ОТ 2001 : к. 115), срв. *дѣйвъ*, *здра̀йве*, *здра̀йвец*, *мра̀йвъ* 'мравка', *дѣген* 'огън', *сла̀йвинкѣ*, *за̀йвъ* 'завия', *зѣбра̀йвъм*, *пра̀йвът*, *ръспра̀йвъм*, *упра̀йвъм*, *уста̀йвъм* и др.

Независимо от силната мекост на консонантизма общобългарската тенденция към затвърдяване на съгласните е дала отражение и върху фонетичната система на говора. Депалатализация се наблюдава при консонантите *p*, *s*, *ʃ*, които показват склонност към затвърдяване още в старобългарски, срв. *p* – *бѹра*, *дрѹнуф*, *за̀гурѣ*, *пра̀пур*, *ра̀тък*, *сра̀да*; *s* – *пуса̀х*, *са̀нка*, *са̀ну*, *са̀ра*, *са̀тъм съ*; *ʃ* – *џал*, *џалу* и т.н. Затвърдяване е налице и при съгласните *ж*, *ч*, *ш*.

Въпреки своята по-задна придиханна артикулация, съгласната *x* обикновено се пази – *харишлѹн*, *хѹру*, *хлѹнту*, *хрѣскѣм*, *сах*, *ѹплѣх*, *б'а̀ха*/*б'а̀а*, *им'а̀ха*/*им'а̀а*.

Широко разпространено в говора е изпадането на съгласна *v* в съседство с лабиалите гласна *o* и *y* – *ѹда*, *ол*, *ѹскѣ*, *ѹниѣ*, *биѹл*, *ва̀руѹ*, *д'а̀ѹл*, *грѹшуе*, *сва̀туе*, *дуближѹѹм*, *кулдѹѹм*, *купѹѹм* и т.н.

Наследник на старобългарските групи **УРЪ**, **УРѢ** е *чер-*//*чѣр-*//*чѣр-* — *чѣра̀ѹ*, *чѣрѣша*, *чѣрен*, *чѣрф*, *чѣрвѣни*//*чѣрвѣни*, *чѣрнѣца*//*чѣрнѣца* и др.

Старобългарската група **ШТ** се е развила в една дълга съгласна *ш̄* – *га̀шѣ* 'гащи', *гу̀шѣр*, *дѣ̀шѣра*, *ѹ̀шѣ* 'още', *кѣ̀шѣ* 'къща', *ма̀шѣха*, *свѣ̀шѣ* 'свещ', *ѹгнѣ̀шѣ*, *хурѣ̀шѣ* 'площад' и др. Възникването на дълга съгласна *ш̄* (*ш̄*) е резултат от прогресивен асимилационен процес, свързан с изменението на стб. **ШТ**, което е имало мек характер. Развоят може да бъде представен по следния начин : стб. **Ш'Т'** > *ш'ч'* > *ш'ш'* > *ш̄*. Дължината при съгласните е рядко явление в българските говори. Отбелязана е във фонеморфологична позиция в някои родопски говори като девесилския (Маринска 1991), тихомирския (Кабасанов 1963), при съгласните *н*, *л*, *к*, *г* в странджанския говор (Горов 1962).

Една от основните особености на съвременния български език е аналитичният характер на именната система. В много от българските говори обаче все още се срещат остатъци от падежни форми, които са белег за по-старо езиково състояние.

Именната система на Кръстополе е съхранила остатъци от гломеративен и дателен падеж при личните и роднинските съществителни от мъжки и женски род, напр. *Дъ кұпиш и на татка ѝ пударък; Вър каш Марии да шлєє дòлу; Пётрум вàгелкъ шъ станъ, Пётруите дèти шъ глèдъм; Илинки дòйдаха далични мумари; Гà си пòш нòсый майки здрайве; Г'а бèше угудèна ъс Пётра* и др.

Местоименията в говора се отличават с по-голямо разнообразие от форми и фонетични варианти в сравнение с книжовния език. В парадигмата на личните местоимения е налице типичното за тракийските говори изравняване на третоличното местоимение за среден род с това за мъжки род *той* – *Нъй-мъйикуту т'ут 'унжййче, тòй си пърсчиту удра*.

При пълните форми на притежателните местоимения за 1 и 2 лице множествено число (много притежатели) се наблюдава генерализиране на обличията *наш, ваш* – *Наш майкинъ сèстра е сàскана; М'аа сѣшу наш сèлскътъ; Дъ зèмме дъ е ужиним зъ наш сèлску мòмче; Тòй нè е ут наш сèлските мòмчитъ; Гà ше идим у вайш Кътинкъ* и т.н.

Системата на показателните местоимения е двучленна. Обобщени са две коренни морфемии *с-* (за посочване на близки лица, предмети и качества) – *зи//зъ, сас, зи сес* и *т-* (за посочване на по-отдалечени лица, предмети и качества) – *тузи, тас, тузи, тес*. Двучленната демонстративна система с корени *т-* и *с-* е рядко явление в българските диалекти. Регистрирана е и в говора на корчанското село Бобошица (Велчева 1971).

Формите за мъжки и среден род *зи//зъ* са получени след изпадане на коренната морфема *с-* и на морфемата за род и число, в резултат на което показателната частица *зи* е поела функцията на цялото местоимение – *Зъ е наш д'адуф брат; Шйишки шъ зъмнът ут зъ рет*.

Облиците, образувани с помощта на предпоставни и задпоставни модификационни елементи, внасят допълнително разнообразие, срв. *ейзи, ѝзи, тузѝкана, ейт̀аскана*.

Традиционната местоименна система на Кръстополе се отличава с употреба на характерните за повечето диалекти от рупски тип въпросителни местоимения *кутрѝ, -а, -о, -и*; обобщителните *врет//врит, врѝтчикът, сах* и др..

Неопределителните и отрицателните местоименни форми са по-нови и са образувани от семантичното преобразуване на адвербиални словосъчетания по модел на стб. **ЛЮБО ЈЕДИНЪ** - срв. *пудѝн, -а, -о, -и* 'някой' (от *поне един*), *бѝръ идѝн//бѝръидѝн//бѝрдѝн, -а, -о, -и* 'никой' (от *барем един* заедно с отрицателно сказуемо).

За разлика от редните числителни, които не представят особени изключения, в групата на бройните имена се откриват интересни облици. Освен основните форми от типа *идн̀айсте, дван̀айсте* и т.н., имената за числата от 11 до 19 в диалекта имат по още един съкратен вариант - *едн̀а//идн̀а* (11), *дван̀а* (12), *трин̀а//трѝн̀а* (13), *читерн̀а* (14), *петн̀а* (15), *шесн̀а* (16), *сидемн̀а* (17), *осумн̀а* (18), *диветн̀а* (19).

Много интересни са бройните числителни от 60 до 90, които включват в състава си числително 20. Имената за 60 и 80 имат съответно следния вид - *трѝздв̀айсте* (= 3 x 20), *чѝтерздв̀айсте* (= 4 x 20). От 60 и 80 чрез прибавяне на числителното 10 се получават съставните форми за 70 - *трѝздв̀айсте и дѝсът* и 90 - *чѝтерздв̀айсте и дѝсът* (Витанова 1994).

Имената, означаващи стотици от 200 до 900, са съставни по форма и се образуват с числителното *стут̀ина*, срв. 200 - *дв̀е стут̀ини*, 300 - *тр̀е стут̀ини*, 400 - *чѝтер стут̀ини* и т.н.

Интересна особеност на глаголната система на Кръстополе е смесването на I и II спрежение в парадигмата на глаголите в сегашно време. Явлението има морфонологичен характер. В резултат от действието на редуцията на неударените вокали, от една страна, и от взаимното влияние между формите от двете спрежения, от друга, се наблюдава генерализиране на тематичната

гласна *-e-* в 3 лице единствено число и на тематична гласна *-и-* във 2 лице единствено число и 1 и 2 лице множествено число, срв. *плàчъм - плàчиш - плàче - плàчим - плàчите - плàчът; сèннъ - с̀̀нниш - с̀̀нне - с̀̀нним - с̀̀нните - с̀̀ннът; стòръ - стòриш - стòре - стòрим - стòриш - стòрът* и др. Такъв тип смесване на I и II спрежение е налице в крайните югозападни диалекти в Неготинско, Тиквешко, Мариовско, Гевгелийско, Дойранско, Воденско, Леринско, Костурско и др. Явлението е отбелязано и в тракийски говори, напр. Янюрен, Димотишко (Ботева-Владикова 1995).

Формите за бъдеще време в миналото имат специфично диалектен характер. Те представляват контаминация от двата типа конструкции, срещащи се в книжовния език - *цях да ходя* и *ще ходех*. Образуват се с унифицирания и генерализиран облик *ш̀̀е* за минало несвършено време на спомагателния глагол *ща* и формите за минало несвършено време на спрегаемия глагол - *ш̀̀е ткàех, ш̀̀е ткàеше, ш̀̀е ткàеше, ш̀̀е ткàехме, ш̀̀е ткàехте, ш̀̀е ткàеха*

В говора на Кръстополе се употребяват и характерните за южните говори от рупски и югозападен тип конструкции, образувани с глаголите *има* или *съм* и миналите страдателни причастия, срв. *З̀̀начи ìм̀̀ши ги в̀̀дени т̀̀е с̀̀нм̀̀чинки; Ъ̀м ìм̀̀ши ли п̀̀ис̀̀ну ег̀̀л̀̀к ш̀̀у е; Й̀̀даш ли п̀̀одену н̀̀ М̀̀аркуву; Им̀̀еше пруч̀̀итени м̀̀лòу̀ кин̀̀иги г̀̀а б̀̀еше м̀̀лат; Й̀̀ас н'̀̀дам ч̀̀уйену с̀̀кòс н̀̀ешу; К̀̀ап̀̀нът с̀̀м з̀̀ с̀̀н; Т̀̀ий с̀̀ л̀̀ег̀̀н̀̀ти; Т̀̀аткуту м̀̀хи е ум̀̀рат; Т̀̀ий б'̀̀аха с̀̀ен̀̀н̀̀ти т̀̀ам; В̀̀ике б̀̀еше с̀̀м̀̀н̀̀ту* и т.н. С помощта на този тип форми се изразява резултат от действие в отношение към сегашен или минал ориентационен момент. В конструкциите, образувани със спомагателен глагол *съм* в сегашно или минало време, страдателното причастие е от непреходни глаголи.

Една от специфичните диалектни особености на глаголната система на Кръстополе е отсъствието на преизказно наклонение. Приказки и разкази за минали събития, на които информаторите не са били свидетели, се предават чрез изявителни глаголни форми, срв. *М̀̀айк̀̀ъ т̀̀й р̀̀сп̀̀рай̀̀в̀̀ши: т̀̀ой с̀̀ р̀̀з̀̀г̀̀рд'̀̀ н̀̀ тум̀̀б̀̀ар̀̀т и р̀̀иче н̀̀й-н̀̀пр̀̀ет м̀̀ине ш̀̀ ф̀̀ат'̀̀те, ù̀к̀̀, м̀̀ойт̀̀ гла̀̀ва т̀̀ра̀̀б̀̀ д̀̀ п̀̀ан̀̀не и т̀̀в̀̀ас с̀̀луту. Не п̀̀ип̀̀наха н̀̀кугу.* Отделните примери за

несвидетелски форми, които са регистрирани в диалектните записи, могат да се приемат като влияние на книжовния език върху носителите на говора. Употребата им е непоследователна и често е налице смесване с изявителни облици: *Т'а билà мнòу хубьвъ, ть съ пубъркъхъ бькалету; Тòй бил кмèt инò врèме, àмь мнòу съ прупил и нъ краèт си изустàви семействуту и утиде и умрè дьлече ут т'ах.*

Наред с другите старинни явления в диалектната система на Кръстополе са запазени и остатъци от съкратен инфинитив като употребата им е ограничена до отрицателните повелителни форми, образувани с *нимòй, нимòйте* или частиците *ми, мите, сос – нимòй зймът, нимòйте кàзвът, ми пйтът, сос црыкат* и др.

От неизменяемите части могат да бъдат споменати някои по-интересни наречия като *д'òлице* 'долу', *зьутръшник, зьфчаръшник, инда* 'тогава', *индèн* 'отново', *йецò* 'късно', *вър-йàа, зàлет-пòлет, криймъ, пукупъ, л'у* 'само', *хубе* 'добре', *мървъ, трушкъ* и др., предлозите – *вър* 'върху' (*Вър кукът йда гин'азду*), *кът* 'към' (*Обърни се кът мине*), *кърши* 'срещу' (*Наштъ кьйе е кърши Пèнкини*) *пòшет* 'след' (*Уфцàта тьрнъ пòшет стàдуту*), *пур* 'при' (*Йàс нèл съм пур тибè*), частиците *но* 'да', *ми, сос* и др.

В словообразователната система на разглеждания говор като типична рупска черта, присъща на тракийските, родопските и западнорупските диалекти, може да се отбележи наличието на голям брой деминутивни форми. Изключително продуктивна е наставката *-инка//-инкъ*, срв. *адинка, муминка, сайнка, бухчинка, дрипинкъ, думинкъ, жèбинкъ, жичинкъ, зàл'жинкъ, кинйжинкъ, лòчинкъ, нужинкъ, пунгинкъ, рьчинкъ, сал'минкъ, чèрквинкъ* и др.

По-важните акцентни особености, присъщи на Кръстополе, са отбелязани на ударението при двусричните съществителни имена от женски и среден род единствено число – *брàда, жèна, мòма; влàкнó, плàтнó* и т.н.; при формите за 1 л. ед. число сегашно време на коренните и префигираните глаголи – *вàръм, мètъм, прèдъм, нòсъм; дòближъ, дòкъръ, йздеръ, нàденъ*; императивните облици *бàкни, кàжи, пèрсни, чòкни вèрвей, мètый*, и т.н.

Отрицателната частица *не* в съчетание със спомагателния глагол *съм* се превръща от проклитика в ортотоничен елемент – *Нè ти е хубѣф чаѣт; Ш ти ђткъсъ пунà йàбълкъ, мъ нè съ фтàсъни йӣ е; М'аа дѣ нè ти е пàк хубуѣ; Нè си свѣкнѣтъ йӣѣ; Иӣѣ нè е дѡйден ут сèлу; Да нè м си зѣ купарàнѣтъ вѣрзѣн* и др. .

Акцентната система на Кръстополе се отличава с наличие на двойно ударение при някои от многосричничните думи. Принципът при двойното акцентуване е следният: щом след ударената сричка следват три неударени, предпоследната от тях получава ново ударение – *гàбрулèнин, еник'улèнин, гòрнул'àнкѣ, рàйкулèне, кùкувиѣцѣ, л'àстуиѣцѣ, йàбъл'чìнкѣ, ѡпѣшчìнкѣ, стрàкинìкъ, т'унжурункѣ, хàркумѝнкѣ, вѝчерàшну, гàйгѣжìе* и др. Ако думата, която има двоен акцент, нарасне с още една сричка, например при членуване, мястото на второто ударение се запазва непроменено – *вѝчерàшнута, гàйгѣжìета, ѡпѣшчìнкѣтъ* и т.н. Това се отнася и за умалителните съществителни, производни от имена с двоен акцент като *кùкувѝчинкѣ, л'àстуѝчинкѣ* и др. Двойното ударение не изпълнява смислоразличителна функция и е регистрирано предимно в речта на най-възрастните информатори.

Ареалът на двойното акцентуване обхваща тракийските говори в Ксантийско, Гюмюрджинско, Дедеагачко, Кешанско, родопския широколъшки диалект и западнорупските говори в Разложко, Гоцеделчевско, Драмско, Сярско, Зиляховско, Валовишко, Солунско, Богданско (Иванов 1971). Появата и развитието на двойния акцент са свързани с характера на българското силово ударение и със склонността му към сричкова стабилизация в южните говори.

Говорът на Кръстополе споделя основните синтактични черти на българския език. Различията са свързани с обстоятелството, че диалектът има предимно устна проява. Могат да се отбележат следните по-интересни диалектни особености в областта на синтаксиса: употреба на именителните форми на личните местоимения в служба на допълнения – *Йàс млòѣ ме йàд̀ве на нèга; Тѡй му е дрàгу;* дублиране на изразения чрез местоимение подлог – *Тий и у̀кѣт кълѣцàнг̀рèту; Тѡй сѣ ни в̀р̀ти езѝкѣт; Тѡй*

си бѐше ѓс пàтури чул'àкът; случаи, при които се избягва удвояването на непрякото допълнение, изразено чрез местоимение или съществително – *Т'а вèкъ нъ мѐне; Мндѹ пумòгнъ нъ т'àх;* повторение на части от изречението – *Вий съ, вий съ кът виелàшкъ; Т'а съ уийпи, уийпи съ; Трàаше сàму нъ лòчинкътъ дъ сипиш тѣй нъ чучурчету пулèкъ, пулèкъ, пулèкъ;* конструкции с безпредложно допълнение след глагола *м'àsам* – *Тòлкус рѣзбѣркьну, тѣ м'àsъ ерèк'; Тì ни м'àаш нийу;* задпоставно съгласувано определение – *Хòру гул' àму прàехме тàm; Увѣжèние гул'àму имѐше нъ гòсте;* предпоставно несъгласувано определение – *На Лèшу брàтът ìмъ трѣма сѣна на Кàвала; Т'а е на бàб Лѐнка сѣстрина мòма; Тàтку н' шийше нъ жèните хустàнету ут брушвàнку* и т.н.

В Кръстополе са отбелязани и някои словоредни особености, отличителни за югозападните говори. Регистрирани са случаи, при които изречението започва със спомагателния глагол *сѣм* (*Сѣм и йàs рѣбòтничкъ*) или с кратка местоименна форма (*Ме фàт'ъ сàс бòл'ка, та не мужèх до пòа*).

ЛИТЕРАТУРА

- Ботева-Владикова 1995: И. Ботева-Владикова. Говорът на с. Янюрен, Димотишко. Автореферат на кандидат. дис., С. 1995.
- Бояджиев 1968: Т. Бояджиев. Аналитични форми с глагола *имам* в тракийските говори. - В: ИИБЕ. Кн. XVI, с. 459-465.
- Бояджиев 1970: Т. Бояджиев. Притежателни показателни местоимения в тракийските говори. – Бълг. ез., кн. 2-3, с. 190-192.
- Бояджиев 1991: Т. Бояджиев. Българските говори в Западна (Беломорска) и Източна (Одринска) Тракия. С.
- БДА. ОТ 2001: Български диалектен атлас. Обобщаващ том. Ч. I – III Фонетка. Акцентология. Лексика. С.
- Вакарелски 1935: Хр.Вакарелски. Бит и език на тракийските и малоазийските българи. Ч. I. Бит. – Тракийски сб. Кн. V.
- Велчева 1971: Б. Велчева. Показателни местоименни форми в българските говори. – В: ИИБЕ. Кн. XX, с. 227-238.
- Витанова 1985 а: М. Витанова. Дълга съгласна *ш* в говора на село Еникьой, Ксантийско. – Бълг. ез., кн. 1, с. 35-36.

Витанова 1985 б: М. Витанова .За лабиализацията на гласните *и, е* и *а, ъ* в говора на с. Еникьой (Кръстополе), Ксантийско. – Бълг. ез., кн. 2, с. 138-139.

Витанова 1990: М. Витанова. Форми за бъдеще време в миналото в един южен тракийски преселнически говор. – Бълг. ез., кн. 2, с. 152-154.

Витанова 1994: М. Витанова. Смесване на спреженията при сегашно време на глаголите от Македония. – Мак. преглед, кн. 4, с. 91-102.

Витанова 2001: М. Витанова. Следи от бройни системи, различни от десетичната, в българските говори. – Бълг. реч, кн. 3, с. 14-17.

Витанова 2002: М. Витанова. Неопределителни и отрицателни местоименни форми, образувани с *един* в рупските говори. – Бълг. реч, кн. 2, с. 46-50.

Вулев 1972: Г. Вулев. Село Кръстополе (Ксантийско). С.

Горов 1962: Г. Горов. Странджанският говор. – БДПМ. Кн. I .

Добрев 1987: Ив. Добрев. Старинни народни думи. С.

Иванов 1971: Й. Иванов. Двойно ударение в българския език. – В: ИИБЕ. Кн. XX , с. 189-190.

Кабасанов 1963: Ст. Кабасанов. Един старинен български говор. Тихомирският говор. С.

Кодов 1935: Хр. Кодов. Езикът на тракийските българи. - Тракийски сб., № 6.

Маринска 1991 : Р. Маринска. Девесилският говор. Фонетика и морфология. Кандидат. дис., С.

Младенов 1935: Ст. Младенов. Принос към изучаването на българските говори в Източна и Западна Тракия. – Тракийски сб., № 6.

Стойчев 1965: Т. Стойчев. Родопски речник. – БДПМ. Кн. II .

Стойчев 1970: Т. Стойчев. Родопски речник. – БДПМ. Кн. V.

Шишков 1890: Ст. Н. Шишков. Няколко историко-археологически бележки и материали из живота на българите в Ксантийско. – Родопски старини, кн. III.

(Статията е публикувана в “Littera scripta manet. Сборник в чест на 65-годишнината на проф. дфн Василка Радева”. Университетско издателство “Св. Климент Охридски”. София, 2005, с. 202-212)